



Universitat de Lleida

GUÍA DOCENTE

# **LA PROTECCIÓN JURÍDICA DEL CONSUMIDOR: DERECHO PRIVADO DEL CONSUMO**

Coordinación: FLORENSA TOMÀS, CARLES ENRIC

Año académico 2019-20

Información general de la asignatura

<b>Denominación</b>	LA PROTECCIÓN JURÍDICA DEL CONSUMIDOR: DERECHO PRIVADO DEL CONSUMO			
<b>Código</b>	101831			
<b>Semestre de impartición</b>	2o Q(SEMESTRE) EVALUACIÓN CONTINUADA			
<b>Carácter</b>	Grado/Máster	Curso	Carácter	Modalidad
	Grado en Administración y Dirección de Empresas	4	OPTATIVA	Presencial
	Grado en Derecho	4	OPTATIVA	Presencial
<b>Número de créditos de la asignatura (ECTS)</b>	6			
<b>Tipo de actividad, créditos y grupos</b>	<b>Tipo de actividad</b>	<b>PRAULA</b>	<b>TEORIA</b>	
	<b>Número de créditos</b>	3	3	
	<b>Número de grupos</b>	1	1	
<b>Coordinación</b>	FLORENSA TOMÀS, CARLES ENRIC			
<b>Departamento/s</b>	DERECHO PRIVADO			
<b>Información importante sobre tratamiento de datos</b>	Consulte <a href="#">este enlace</a> para obtener más información.			
<b>Idioma/es de impartición</b>	Catalán			
<b>Horario de tutoría/lugar</b>	Lunes: 13:15h-14:30h i 16:30h-19:30h Despacho 3.01 FDiE			

Profesor/a (es/as)	Dirección electrónica\nprofesor/a (es/as)	Créditos impartidos por el profesorado	Horario de tutoría/lugar
FLORENSA TOMÀS, CARLES ENRIC	carles.florensa@udl.cat	6	

## Información complementaria de la asignatura

Para la mejor comprensión de la materia, es recomendable haber cursado la asignatura de Obligaciones y Contratos, ya que la relación de consumo se fundamenta, principalmente, en una relación jurídica contractual de adquisición del bien o del servicio de la que derivan las obligaciones para cada una de las partes. En caso de que la matrícula NO lo permita, la asignatura se desarrollará a través del MÉTODO TRADICIONAL de las clases teóricas, complementadas por las clases prácticas en las que se someterá a estudio y discusión un supuesto de hecho sobre el que se hayan pronunciado los tribunales. La evaluación se hará de acuerdo con un examen final escrito.

Asignatura/materia en el conjunto del plan de estudios (máx. 4000 caracteres)

La asignatura introduce al alumno, de una manera sistematizada, en el conocimiento de los conceptos básicos y del régimen jurídico del llamado derecho de consumo, o derecho del consumidor desde la vertiente de su protección en el ámbito del derecho privado, así como en el manejo de la legislación general y específica más importante sobre la materia. Se trata de examinar cuál ha sido la evolución y el desarrollo doctrinal y normativo, junto con el papel capital de la jurisprudencia, en torno a este pretendido nuevo sector emergente del derecho objetivo. La asignatura se estructura en torno al EVALUACIÓN CONTINUA los conocimientos que permite prescindir del EXAMEN FINAL, tal como figura en el apartado de temporalización y evaluación y siempre que el número de matriculados (25 o menos) lo permita. En todo caso, el alumno tiene derecho al examen final si no quiere optar por el método de la evaluación continuada.

## Objetivos académicos de la asignatura

- Alcanzar el conocimiento sistematizado de los conceptos básicos, de las fuentes normativas estatales y catalanas y del régimen jurídico del llamado Derecho del Consumo o del consumidor, así como de su evolución doctrinal y normativa.
- Delimitar los diferentes ámbitos jurídicos de protección del consumidor y conocer los mecanismos generales de protección del consumidor desde el derecho privado.
- Reconocer la relación contractual de consumo como la base general de la relación jurídica del consumo.
- Identificar los estándares del derecho de consumo y reconocer su eventual incorporación en el derecho general de las obligaciones y los contratos.
- Conocer los sectores más importantes de la protección jurídica del consumidor y sus mecanismos protectores: derecho sectorial del consumo.
- Lograr un manejo fluido de la legislación general y específica más importante sobre la materia.
- Conocer la jurisprudencia básica de la materia; en especial, la emanada del Tribunal de Justicia de la Unión Europea y su repercusión en el ordenamiento interno español y catalán.

- Familiarizarse con el arbitraje de consumo, como mecanismo principal de resolución de conflictos en el ámbito de la relación de consumo.

## Competencias

Competencias específicas de la titulación

- Capacidad para percibir y asimilar el carácter unitario del ordenamiento jurídico y su necesaria visión transdisciplinar.
- Capacidad para redactar documentos jurídicos de distinta naturaleza
- Capacidad para asesorar sobre las posibles respuestas a un problema jurídico, en diversos contextos, y diseñar estrategias conducentes a las distintas soluciones.

Competencias transversales de la titulación

- Capacidad de análisis y síntesis (C. Instrumental)
- Correcta comunicación oral y escrita en el lenguaje técnico

## Contenidos fundamentales de la asignatura

### LA PROTECCIÓN JURÍDICA DEL CONSUMIDOR: DERECHO PRIVADO DEL CONSUMO

#### Lección 1. La protección jurídica de los consumidores

1. Introducción. Consumidores, mercado y Derecho.
2. El llamado «Derecho de Consumo»: la necesidad de protección de los consumidores. La relación y el acto de consumo.
3. Las fuentes del Derecho de Consumo en el ordenamiento jurídico español icatalà: distribución de competencias. La Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios de 2007 y el Codex de Consumo de Catalunya de 2010. El derecho de la Unión Europea.
4. La aparición legislativa del consumidor como sujeto de protección. La noción de consumidor, en general. El concepto legal de consumidor.

#### Lección 2. La formación y la forma del contrato

1. El principio de autonomía de la voluntad y la fuerza vinculante del contrato.
2. Los mecanismos de protección del consumidor en la fase de la formación del contrato. La integración de las ofertas y promesas publicitarias en el contenido contractual.
3. El deber de información en la fase precontractual y en la de consumación.
4. El derecho de desistimiento, en general: configuración jurídica.
5. La forma negocial escrita como mecanismo de protección.

## **Lección 3. Las condiciones generales de la contratación**

1. Noción de condiciones generales de la contratación. Los contratos de adhesión.
2. Condiciones generales y cláusulas abusivas: la Ley 7/1998, de 13 de abril, de condiciones generales de la contratación el RDL 1/2007 (LGDCU).
3. Consecuencias negativas: la ineficacia parcial del contrato como regla general.

## **Lección 4.. Modalidades específicas de contratación comercial**

1. Las llamadas ventas especiales.
2. Los contratos realizados fuera del establecimiento mercantil.
3. Los contratos celebrados a distancia.
4. El comercio electrónico: aspectos problemáticos.

## **Lección 5. El crédito al consumo**

1. Ámbito objetivo de aplicación de la Ley 6/2011, de 24 de junio, de Contratos de Crédito al Consumo. La eventual interferencia con la Ley de Ventas Plazos de Bienes Muebles.
2. Obligaciones informativas en la fase de formación de la voluntad contractual.
3. Formal contenido obligatorio del contrato.
4. Crédito al consumo y adquisición de bienes: la llamada vinculación contractual.

## **Lección 6. La protección del consumidor en el acceso a la vivienda**

1. El comprador o arrendatario como consumidor. La noción de vivienda.
2. El desarrollo normativo del deber de información.
3. La celebración del contrato.
4. Las viviendas de protección oficial.

## **Lección 7. La tutela del consumidor en el contrato de transporte de viajeros**

1. Concepto características generales. Modalidades de transporte y regulación. La Junta Arbitral del Transporte.
2. El transporte terrestre. Especial referencia al transporte ferroviario.
3. El transporte aéreo: el incumplimiento de las obligaciones de la compañía aérea.
4. El transporte marítimo.

## **Lección 8. Los viajes combinados**

1. Ámbito subjetivo y objetivo de aplicación: el concepto de viaje combinado.
2. El contrato de viaje combinado: promoción publicitaria, información complementaria, formalización y contenido.
3. Modificación y cancelación. Desistimiento del consumidor.
4. Responsabilidad de la agencia de viajes.

## **Lección 9. La reparación y la asistencia técnica**

1. El contrato de reparación y asistencia técnica: naturaleza y ámbito de aplicación.
2. El contrato de reparación: concepto.
3. La reparación de vehículos.
4. La reparación de aparatos de uso doméstico.
5. El servicio técnico y venta de repuestos.

## **Lección 10. El régimen de garantía de los productos y servicios**

1. Régimen general de garantía de los productos y servicios de consumo.
2. La falta de conformidad del bien con el contrato y los mecanismos de protección: responsabilidad del vendedor y derechos del consumidor y usuario.
3. Ejercicio de derechos por el consumidor y usuario.
4. La garantía comercial adicional y el régimen de los productos duraderos.

## **Lección 11. La protección jurisdiccional. El sistema arbitral de consumo**

1. La tutela del consumidor en el proceso civil. La protección de los intereses individuales y las acciones colectivas. Las Asociaciones de Consumidores.
2. El sistema arbitral de consumo: el Real Decreto 231/2008, de 15 de febrero, por lo que se regula el Sistema Arbitral de Consumo. Les Juntas Arbitrales de Consumo.
3. Naturaleza y características. El colegio y el procedimiento arbitral.
4. El fraude: arbitraje de derecho y arbitraje de equidad.

## Ejes metodológicos de la asignatura

### A) AVALUACIÓ CONTINUADA (metodologia preferent).

Com a metodologia d'implementació preferent, alternativa a la metodologia tradicional o, fins i tot, simultàniament a aquesta, l'assignatura s'estructura entorn l'avaluació continuada en la qual només hi podrà participar un nombre tancat d'alumnes. En aquest mètode l'alumne té un paper actiu imprescindible en el desenvolupament del temari: sota la direcció del professor, cada alumne o parella d'alumnes, prèvia documentació i anàlisi, exposarà oralment a classe una lliçó o part de lliçó del programa, la part teòrica de la qual haurà de complementar-se obligatòriament amb l'aportació de supòsits pràctics, basats o no en sentències o laudes. L'assistència a classe serà un altre dels criteris avaluadors a tenir en compte. L'avaluació continuada, en el seu cas, només qualificarà l'alumne per a la convocatòria ordinària.

a) La decisió de sincronitzar ambdues metodologies docents (tradicional i avaluació continuada) o d'escollir-ne una de sola correspon únicament al professor en atenció, entre d'altres, al nombre de matriculats o dels d'interessats inicialment en seguir l'assignatura.

b) En el cas d'**implementar l'avaluació continuada**, la determinació del nombre adient d'alumnes i, eventualment, la seva selecció, es farà d'acord amb els següents **criteris**, exposats en ordre de preferència:

- 1.- Alumnes que constin efectivament matriculats el primer dia de classe i que desitgin acollir-se a l'avaluació continuada.
- 2.- Alumnes no matriculats presents el primer dia de classe i que desitgin acollir-se a l'avaluació continuada.
- 3.- Sorteig, en cas de que en qualsevol dels dos casos anteriors se superi el nombre adient d'alumnes.

c) Un cop feta la selecció, es durà a terme la **distribució del temari** entre els alumnes o grups de treball. L'**exposició** del primer tema, o part de tema, assignat als alumnes – que no té per què coincidir amb la primera lliçó del programa - tindrà lloc el dia **3 de març de 2014**.

d) La resta d'alumnes no seleccionats seguiran la metodologia tradicional, de la manera exposada en els diversos apartats d'aquesta planificació docent.

### B) METODOLOGIA TRADICIONAL.

L'assignatura es desenvoluparà a través de les classes teòriques, complementades per les classes pràctiques en les quals se sotmetrà a estudi i discussió un supòsit de fet sobre el qual s'hagin pronunciat els tribunals. Un Manual de referència servirà de suport necessari per a la preparació del programa. L'avaluació es farà d'acord amb un examen final escrit.

C) **En tot cas**, l'alumne haurà de dur a terme una **recensió d'una lectura recomanada**, tal com es descriu en l'apartat següent i amb el valor que se li assigna en l'apartat d'avaluació.

### D) RECENSIO DE LA LECTURA RECOMANADA.

Se subministrarà a l'alumne el títol de la lectura recomanada, la qual haurà de buscar i obtenir pel seu compte. És una activitat individual i **obligatòria** tant en el cas de l'avaluació continuada com en el cas de l'avaluació tradicional (examen final), consistent en la realització d'un examen crític sobre un estudi o escrit jurídic recomanat pel professor de l'assignatura i relatiu a la matèria del programa. No és, doncs, un resum, sinó un comentari personal sobre la lectura - llibre, article de revista, etc. -, tot valorant l'opinió o criteri de l'autor.

La recensió es pot dividir en parts, coincidents o no amb les de la pròpia lectura recomanada, no es pot lliurar realitzada a mà i l'extensió ha de ser d'entre un mínim de 2 i un màxim de 10 planes.

La recensió haurà de presentar-se:

- a. en el cas de l'avaluació continuada, en qualsevol moment durant la vigència del quadrimestre corresponent fins a la data límit del **29 de maig de 2014** i es lliurarà al professor de l'assignatura o a Secretaria del Departament de Dret Privat;
- b. en el cas de l'avaluació tradicional, en qualsevol moment durant la vigència del quadrimestre corresponent, fins al mateix dia de l'examen final, i es lliurarà al professor de l'assignatura o a Secretaria del Departament de Dret Privat.

## Plan de desarrollo de la asignatura

### PRESENTACIÓ GENERAL

A ) **AVALUACIÓ CONTINUADA (preferent)**. Com a alternativa a la metodologia tradicional o, fins i tot, simultàniament a aquesta, s'implementa l'avaluació continuada en la qual només hi podrà participar un nombre tancat d'alumnes. En aquest mètode, l'alumne té un paper actiu imprescindible en el desenvolupament del temari: sota la direcció del professor, cada parella d'alumnes, prèvia documentació i anàlisi, exposarà oralment a classe una lliçó o part de lliçó del programa, la part teòrica de la qual haurà de complementar-se obligatòriament amb l'aportació de supòsits pràctics, basats o no en sentències o laudes. L'assistència a classe serà un altre dels criteris avaluadors a tenir en compte, amb l'exigència que figura en l'apartat d'Avaluació. L'avaluació continuada, en el seu cas, només qualificarà l'alumne per a la convocatòria ordinària de gener-febrer.

a) La decisió de sincronitzar ambdues metodologies docents - avaluació continuada i tradicional -, o d'escollir-ne una de sola correspon únicament al professor en atenció, entre d'altres, al nombre de matriculats o dels d'interessats inicialment en seguir l'assignatura.

b) En el cas d'**implementar l'avaluació continuada**, la determinació del nombre adient d'alumnes i, eventualment, la seva selecció, es farà d'acord amb els següents **criteris**, exposats en ordre de preferència:

- 1.- Alumnes que constin efectivament matriculats el primer dia de classe i que desitgin acollir-se a l'avaluació continuada.
- 2.- Alumnes no matriculats presents el primer dia de classe i que desitgin acollir-se a l'avaluació continuada.
- 3.- Sorteig, en cas de que en qualsevol dels dos casos anteriors se superi el nombre adient d'alumnes.

c) Un cop feta la selecció, es durà a terme la **distribució del temari** entre els grups de treball. L'**exposició** del primer tema, o part de tema, assignat als alumnes – que no té per què coincidir amb la primera lliçó del programa - tindrà lloc el dia **3 de març de 2014**.

d) La resta d'alumnes no seleccionats seguiran la metodologia tradicional, de la manera exposada en els diversos apartats d'aquesta planificació docent.

B ) **METODOLOGIA TRADICIONAL**. L'assignatura es desenvoluparà a través de les classes teòriques, complementades per les classes pràctiques en les quals se sotmetrà a estudi i discussió un supòsit de fet sobre el qual s'hagin pronunciat els tribunals. Un Manual de referència servirà de suport necessari per a la preparació del programa. L'avaluació es farà d'acord amb un examen final escrit.



C) **En tot cas**, l'alumne haurà de dur a terme una **recensió d'una lectura recomanada**, tal com es descriu en l'apartat dedicat a la Metodologia de l'assignatura i amb el valor que se li assigna en l'apartat d'Avaluació.

## DESCRIPCIÓ DE LA TEMPORALITZACIÓ

### 1) CLASSES TEÒRIQUES

Des de 10 de febrer de 2014 a 24 de febrer de 2013

Activitat: Lliçó magistral

Assistència atenta, reflexiva i proactiva a classe. Prendre notes. Estudi. Sistematitzar i consolidar els conceptes.

### 2) RECENSIÓ DE LA LECTURA RECOMANADA

Des de 10 de febrer de 2013 a 27 de maig de 2014

Activitat(CLOB): Lectures

Per conèixer les característiques de l'activitat, vegeu l'apartat de METODOLOGIA i d'AVALUACIÓ.

### 3) EXPOSICIÓ ORAL DEL TEMA

Des de 3 de març de 2014 a 26 de maig de 2014

Activitat: Altres

Sota la direcció del professor, cada alumne o parella d'alumnes, prèvia documentació, anàlisi i redacció del treball, exposarà oralment a classe una lliçó o part de lliçó del programa, la part teòrica de la qual haurà de complementar-se obligatòriament amb l'aportació de supòsits pràctics, basats o no en sentències o laudes. Debat.

## Sistema de evaluación

### PRESENTACIÓ GENERAL DEL CRITERIS AVALUADORS

**A)** L'avaluació de l'assignatura es realitzarà depenent de la metodologia emprada per desenvolupar el programa, si és el cas:

- a. **AVALUACIÓ CONTINUADA (preferent)**: mitjançant el seguiment individualitzat de cada alumne en el qual es valorarà, principalment, la documentació aportada i l'exposició oral sobre el tema o part del tema de la manera descrita en l'apartat de la metodologia, la recensió de la lectura recomanada i l'assistència a classe, que **no podrà ser menor al 80% de les hores lectives**, així com la participació en d'altres activitats que es puguin organitzar (conferències, etc.). **Excepcionalment**, el percentatge d'assistència a classe podrà ser modificat en menys si els motius al·legats per l'alumne, en la seva consideració individual, són prou justificats a criteri del professor.
- b. **METODOLOGIA TRADICIONAL**: mitjançant un examen final escrit de tipus teòric i, si s'escau, pràctic, de caràcter obligatori per l'alumne matriculat, que se superarà obtenint la qualificació d'aprovat. La qualificació final d'aprovat s'obtindrà amb la suficiència demostrada en totes les respostes a les preguntes, inclosa la part pràctica si n'hi ha, tot havent-se qualificat la recensió de la lectura recomanada, que en cap cas

determinarà un decrement de la nota obtinguda en l'examen final; la circumstància de l'increment, si és el cas, es farà palesa mitjançant el símbol \* al costat del nom o de la nota de l'alumne.

**B)** En el cas de l'avaluació continuada, l'alumne també podrà optar sempre per l'avaluació mitjançant examen escrit com a criteri determinant. En aquest cas, l'activitat duta a terme per l'alumne durant el curs serà degudament avaluada i mai en perjudici de la nota obtinguda en l'examen.

**C)** L'examen escrit serà imprescindible per a incrementar la nota final obtinguda a través de l'avaluació continuada i, en qualsevol cas, necessària per a obtenir la màxima qualificació.

**D)** La qualificació (provisional) dels alumnes acollits a l'avaluació continuada es farà pública abans de que acabi el període lectiu del quadrimestre.

## CRITERIS AVALUADORS CONCRETS EN LA METODOLOGIA DE L'AVALUACIÓ CONTINUADA

### 1) ELABORACIÓ DEL TREBALL ESCRIT

**Dates:** les corresponents, segons la distribució del programa entre els alumnes matriculats

**Percentatge:** 35%

**Caràcter:** Obligatori

**Realització:** Individual/Grup, en funció de la distribució del programa entre els alumnes matriculats

**Criteris:** per a l'avaluació del treball es tindrà en compte, entre d'altres, la puntualitat en el seu lliurament, la seva completesa (part teòrica, pràctica, lleis, resum, etc.), el seu contingut (absència d'errors: conceptuals, al·legació de legislació derogada, jurisprudència aliena al temari assignat, etc.) i el seu ajustament al programa.

**Observacions:** la valoració serà individual. No obstant, i com resulta obvi en el cas de treball grupal, un coordinat i bon treball en equip, en la preparació i en la intervenció, beneficia la valoració de cada membre del grup.

### 2) EXPOSICIÓ ORAL DEL TEMA

**Dates:** 3 de març a 26 de maig de 2014, segons cronograma i distribució del programa

**Valoració percentual:** 35%

**Caràcter:** Obligatori

**Realització:** Individual/Grup

**Criteris:** per a l'avaluació de l'exposició oral, es tindrà en compte l'evidència d'haver entès el que s'explica, la claredat expositiva, la capacitat de transmetre i les habilitats emprades; l'ajustament al programa i la presentació del discurs (simplement oral, Power Point, etc.).

**Observacions:** La valoració serà individual. No obstant, i com resulta obvi en el cas de treball grupal, un coordinat i bon treball en equip, en la preparació i en la intervenció, beneficia la valoració de cada membre del grup.

### 3) RECENSÍO LECTURA RECOMANADA

**Data límit de lliurament:** 27 maig 2014

**Percentatge:** 15%

**Caràcter:** Obligatori

**Realització:** Individual

**Criteris:** se subministrarà a l'alumne el títol de la lectura recomanada, la qual haurà de buscar i obtenir pel seu compte. És una activitat voluntària i individual en el cas de l'avaluació tradicional (examen final) i obligatòria en el cas de l'avaluació continuada, consistent en la realització d'un examen crític sobre un estudi o escrit jurídic recomanat pel professor de l'assignatura i relatiu a la matèria del programa. No és, doncs, un resum, sinó un comentari personal sobre la lectura - llibre, article de revista, etc. -, tot valorant l'opinió o criteri de l'autor.

La recensió es pot dividir en parts, coincidents o no amb les de la pròpia lectura recomanada, no es pot lliurar realitzada a mà i l'extensió ha de ser d'entre un mínim de 2 i un màxim de 10 planes.

## 4) ASSISTÈNCIA I PARTICIPACIÓ

**Dates:** 10 de febrer a 26 de maig de 2014

**Percentatge:** 15%

**Caràcter:** Obligatori

**Realització:** Individual

**Criteris:** l'assistència a classe serà valorada i, llevat de causa suficient, en cap cas podrà ser menor al 80% de les hores lectives. També es valora la participació, tant a classe com en d'altres activitats que es puguin organitzar (conferències, etc.).

**Observacions:** excepcionalment, i en el cas d'acreditar-se incompatibilitat horària amb assignatures de caràcter troncal, el requisit d'assistència podrà ser relaxat en la seva exigència, a lliure apreciació del professor.

## 5) PROVA ESCRITA. EXAMEN FINAL

**Data i lloc:** 11 de juny de 2014, 16h, Aula 0.36

**Percentatge:** 85%

**Caràcter:** Voluntari (Avaluació continuada) o Obligatori (Metodologia tradicional)

**Realització:** Individual

**Criteris:** l'avaluació tindrà lloc mitjançant un examen final escrit de tipus teòric (50%) i pràctic (35%), de caràcter voluntari o obligatori per l'alumne matriculat - segons la metodologia adoptada -, que se superarà obtenint la qualificació d'APROVAT. La qualificació final d'aprovat s'obtindrà amb la suficiència demostrada en totes les respostes a les preguntes, inclosa la part pràctica si n'hi ha.

Per a obtenir nota final global d'Aprovat cap de les dues proves pot obtenir una qualificació inferior a un 3,5 sobre 10. Aprovat = 5

**Observacions:** el 15% restant de la valoració percentual de la nota correspon al criteri de la recensió de la lectura recomanada, que és un criteri d'avaluació vigent també per a la metodologia tradicional, encara que voluntari.

AQUEST EXAMEN NOMÉS TÉ LLOC SI S'OPTA PER LA METODOLOGIA TRADICIONAL EN FUNCIÓ DEL NOMBRE DE MATRICULATS O, EN EL CAS DE L'AVUACIÓ CONTINUADA, SI HI OPTA VOLUNTÀRIAMENT L'ALUMNE A L'INICI DEL CURS.

## Bibliografía y recursos de información

De entre los escasos manuales sobre derecho del consumo, proponemos los siguientes:

- BOTANA GARCÍA, Gema-RUIZ MUÑOZ, Miguel (Coordinadores), *Curso de Protección jurídica de los consumidores*, McGraw-Hill, Madrid, 1999.
- LASARTE ALVAREZ, Carlos, *Manual sobre Protección de consumidores y usuarios*, Dykinson, 4a. ed., Madrid, 2015.
- REYES LÓPEZ, María José, *Manual de derecho privado de consumo*, La Ley, Madrid, 2012.

Asimismo, es útil la consulta de las siguientes páginas web:

[www.consum.cat](http://www.consum.cat)

[www.consumo-inc.es](http://www.consumo-inc.es)